

# KÖLTŐK ÉS MÚZSÁK

*Felolvasó Színpad a Károlyi-palotában  
(Budapest V., Károlyi Mihály u. 16.)*

*1998. február 23-án (hétfőn) este fél 8 órakor*

*Fráter Zoltán*

## SZERELMI LEVELEZŐ

*dokumentumjáték Krúdy Gyula művei  
és levelezése alapján*

*Szereplők*

*Krúdy – Máté Gábor  
Rezsán – Hernádi Judit  
Zsuzsi – Horváth Lili f.b.*

*Zene:*

*Darvas Ferenc*

*Rendező:*

*Máté Gábor*

*Sorozatszerkesztő:*

*Petrányi Ilona*

*Az előadás támogatói:*

*Soros Alapítvány,  
Fővárosi Közgyűlés Kulturális Bizottsága  
és Rozsics István*

Fráter Zoltán

# **SZERELMI LEVELEZŐ**

*Dokumentumjáték*

*Krúdy Gyula művei és levelezése alapján*



KRÚDY:

1915! Vajon mit hozhat még ez az év? Mi vár még ránk a háborús, felbolydult, hideg világban? Hol vannak ma a költők, akik a béke esztendeiben románcokat meséltek szívük választottjának? Jöjjön, asszonyom, hadd mondom el önnek egy magányos férfiú történetét, akit vágyai az irodalmi pályára csábítottak és százéves korában is gyertyafény mellett írta szerelmes regéit. Az öregúr imádkozás közben halt meg egy hölgy ablaka alatt...

*(Kintről halk kopogás, Krúdy nem figyel rá)*

Vajon milyen lehetett a régi, múlt századbeli nők csókja, ölelése? Ha csak azt tudnánk, miről beszélgettek a nők a Szinyei Majális című képén!

*(Erősebb kopogtatás, Krúdy nem törődik vele)*

Mit mondtak egymásnak a szerelmesek, ha négy szemközt voltak?

*(Dörömbölés, Krúdy felnéz)*

Mennyit szenvedtek a férfiak a nőkért...

*(A kopogtató még egyet ráver az ajtóra. Csönd.)*

Na. Hódolatom. Nem vagyok itthon, madam. Dolgozom! Hisztérika. – Ez meg a másik: mért oly kegyetlen! Annyit küldözök maga után! – Maradnál vesztég. – Hát az a kézadás. Mikor láthatom? Ha nem akar látni, legyen olyan jó és hagyjon pár sort, avagy mikor láthatom? – Mikor láthatom, mikor láthatom?

Hisztérika.

REZSÁN:

Kedves Mester – ez kevés: mesterek mestere! E percben olvastam tárcáját a Magyarországon, a Fehér kaméliás hölgyet, és úgy érzem, rólam szól. Első alkalom, hogy én, nekem idegen férfinak, pláne íróembernek írok. De maga nekem nem is idegen. Ha szerény soraim Önben azt az érzést keltik, hogy érdemes rá válaszolni, úgy írjon „Remény” jeligére és a borítékot hagyja a szálloda portáján. Ne vegye rossz néven, ha nem fedem fel kiléteimet, míg nem tudom, akarja-e az én ismeretségemet, mert ha

ön nem akar új ismeretséget ily módon, én sem teszem ki magam a pirulásnak.

KRÚDY:

Kedves Remény, aki tárcát olvas! Mikor láthatom?

REZSÁN:

Kedves Krúdy úr! Köszönöm az aranysegélyű kis cédu-lát, nem úgy vettem, ahogy adta. Eltettem kedves emlé-keim közé és boldog voltam, hogy szívem szerint megsi-mogathattam az írását, ennyi az egész. Nem volnék ra-jongó olvasója, ha mindez nem így volna, ugye, ez ter-mészletes? Különben egyszer már beszéltem önnel s én nem felejtettem el. Melegen üdvözli: Rezsán.

KRÚDY:

Rezsán, hát maga az? Hogyan titkolhatta eddig, hogy ol-vassa munkáimat? Napok óta itt lakom maguknál, a Grand Hotel Royalban, hol férje az igazgató – szobabér-ről most nem írok. Emlékszem én is magára, Rezsán: fér-jével lépett a hallban Az Est-asztalhoz. Miklós Andor rö-gtön fülembe súgta, hogy sajnós, reménytelen, nem a fér-je miatt, de ott volt Bródy Sándor. Igen közönyös volt iránta, ez árulkodó. Nem tudom, Szép Ernő miért hunyo-rított, talán rövidlátó az istenadta. Ferenczi doktor éppen a sétatálca és az esernyő különbségéről tartott érteke-zést, legalábbis napernyővé változtam volna a maga ked-véért. Mit szól a Színházi Élet új számához?

REZSÁN:

Kedves Mester! Mai tárcája a lapban újból szenzáció. Na-gyon szeretek olvasni, az ön munkáit is sokat olvasom, kis Bródy Sándor! Többre becsülöm a könyvek társasá-gát, mint a mostani táncőrületet, pedig láthatott táncolni, s láthatta, nem vagyok öreg és csúnya. Mit ír legköze-lebb?

KRÚDY:

Drága Rezsán, én nem vagyok Bródy Sándor. Sem kicsi, sem nagy. Engedje meg, hogy személyesen meggyőzzem. Miért is levelezünk? Szobámban feltűnés nélkül beszélhetnénk. Jöjjön szerda délután, férje az üggetőn lesz.

REZSÁN:

Drága Krúdy, úgy megérzem, hogy midőn e sorokat írom, fél egykor délben keresztülmegy, mint egy középkori lovag – ugye, ez krúdysan van írva –, a nagy előcsarnokon. És én követem sóvár tekintettel – mint a mai kor asszonya! Krúdykám, maga túl heves. Hogy képzeli ezt a Bródy Sándor dolgot? Én lelkileg vonzódok magához, érti, Szindbád? Lelkileg. Különben is, holnapután Siófokra utazunk, Zsuzsi lányom hetek óta ott nyaral. Látogasson meg minket, maga napernyő.

ZSUZSI:

Édes anyuka, mit tegyek? Itt igazán csodálatos minden, az idő jó, már vízbe is merészkedtem, csak nincs itt senki, akivel beszélhetnék. Mégis csak jobb Pesten. Be kell vallanom valamit, anyuka. Tegnap – véletlenül – anyuka holmija között rakosgattam, rendet akartam tenni, mire jönnek. A kezembe akadt A vörös postakocsi, Krúdy Gyula könyve, amittől anyuka még tavaly is tiltott. Kicsit belenéztem, hogy ugyan mi lehet benne, a tiltás úgysis csak tavalyra szólt. Most már tizenhét éves leszek, nem igaz? Tudom, hogy csak egy író, de nálunk, a hotelban lakik még a Krúdy Gyula?

REZSÁN:

Adok én neked Krúdy Gyulát, szemtelen. Két nap múlva ott vagyok, addig verd ki a fejedből az összes irodalmat, postakocsistul, krúdygyulástul együtt. És ne turkálj a szekrényemben, mert ha megint az én napernyőmet nyúzd, a fejedet töröm szét. Csókol anyád.

KRÚDY:

Hát mégis eljöttél, drága Rezsán. Itt voltál, bekopogtál és máris elutaztál. Hogyan tehetted ezt? A szívemet vitted el.

REZSÁN:

Többé nem hasonlítalak senkihez, Krúdy Gyula, te csoda, te Puskin, te Turgenyev, te Balzac, te Shakespeare-összes! Olyan a hangod, mint a gordonkái és olyan hosszan, fájdalmasan szól, mint a legszebb szonáta. Ah, jól teszik az írók, ha asszonyok pártfogását keresik. Vajon a hatalmas Casanova nem hölgyeinek köszönheti népszerűségét?

KRÚDY:

Sajnos, engemet sohasem kedveltek a tiszteletreméltó dá-mák annyira, hogy műveimet elolvastatták volna lovagjaikkal, legfeljebb az öreg Turf Karolin vigasztalt bánatos koromban az orfeumban, hogy nem vagyok még egészen elveszett ember, majd csak akad egy szobalány, akire rá lehet fogni, hogy értem gyufát ivott.

REZSÁN:

A nyarat, mint mindig, Siófokon töltjük. Gyere utánam feltűnés nélkül, tíz nap múlva, a szomszédos panziót ismered. De írd, ha eszedbe jutok még, írd nyugodtan, itt is biztosan megkapom.

KRÚDY:

Egyetlen Jóság, a sors nem volt kegyelmes hozzám e forró vasárnapon. Pesten kell töltenem az időt, holott a maga drágalátos, szenvedélyes és végtelenül jóságos személye gondolatnyi távolságban van tőlem. Vajon érzi-e, hogy mily szelíd és alázatos meghatottsággal gondolok magára, mintha már maga volna az isten, aki az én sorsomról, bánatomról, örömről gondoskodik. Drága, egyetlen Jóság, nem tudok magához másképpen szólani, mint térden állva, összetett kézzel és gyermeklélekkel. Ha még tudnám gyermekkori imáimat, minden este elmonda-

nám magáért, mint egykor az anyámért. Magát az én szerencsecsillagom vezette az én utamba, hogy gyötrelmes, szétdúlt életem, felborult hajóm valahára egy csendes révbe érjen, ahol a költészetnek, szerelemnek, csóknak, boldogságnak élhetek. Itt pénzbeli bajok vannak, azért nem mehettem eddig. De holnap rendbe jön minden.

ZSUZSI:

Ma megismerkedtem Szindbáddal, akiről már annyi mindent hallottam. Ellenállhatatlan volt a vajszerű kesztyűje és nyakában a kék babos kötött nyakkendő. Kivágott lakkcipőt viselt, pedig se vasárnap, se májális nem volt.

REZSÁN:

Alattomos, hízelkedő hangja van, mint valami kupecnek, aki olcsón szeret vásárolni.

ZSUZSI:

Csak fél füllel hallgattam, mert észrevettem, hogy a fehér mellénye felső részén egy paradicsommártástól eredő apró kis folt van. Ezt a foltot néztem egész idő alatt, amíg ő kedveskedő, alázatos hangon beszélt hozzám arról, hogy már hányszor csalódott a nőkben, mennyit szenvedett miattuk, hányszor akart öngyilkos lenni értük. Azt mondta, most is éppen öngyilkosságon töri a fejét, ha nem akad egy drága kéz, amely megmentse az életét, és olyan merőn nézett rám, mintha engem szemelt volna ki élete megmentőjének. Erre megkérdeztem tőle, hol ebédelt. Azt felelte: a legdrágább, a legjobb nőnél a városban. Mire én azt feleltem neki, hogy a nő lehet a legdrágább, de úgy látszik, asztalkendőt nem adott az ebédhez.

REZSÁN:

No, hát én meghívom holnap ebédre. Lesz kedvenc paradicsommártása és az esetleges foltok ellen tiszta asztalkendője.



KRÚDY:

Rezsán, te földreszállott hófehér lélek, hallgass reám! Új, gyönyörű élet közeledik! Már érzem jöttét. Már kelőben a nap szívemben; a bús, éji felhők, amelyek gyilkosságot és magányos sírást láttak csupán, megfehérednek, mint hajnalban a Balaton felett. Újra tudok sírni, a boldogságtól, a kifeszített vitorlákon közelgő holnap reménységétől. Sírok, mint a zarándok a szent templom küszöbén, ahová húszévi bolyongás után ért. Szerelmem, hitem, életem, Rezsánom, az enyém vagy.

REZSÁN:

Mégis igaz a mondás, hogy akinek nincs szerencséje a kártyában, szerencsés a szerelemben? Észrevetted, Gyula, hogy a siófoki társaságban mi vesztettünk a leggyakrabban? Azok a bukott partik... Nem ismertem magamra, nem ismertek rám. Én híres kártyás vagyok, Gyula. Kockára tetted a jóhíremet, te gazember és elvitted a nyarat, a nyugalmamat is magaddal. Sajnálod-e, hogy itt hagytál?

KRÚDY:

Sohasem gondoltam nőre annyi meghatottsággal, megadással, szinte imádatlaltal, mint magára gondolok. A legjobb és legnemesebb nőt ismerhettem meg, akinek nemcsak gondolata van, mint az égnek, jobb, mint az édesanyám és szeretőbb mindenkinél, aki valaha engem szeretett. Az életem, amelyet egy-két év előtt céltalannak, bevégezettnek hittem, rám ragyog a szívén át. Büszkeség és bizalom tölt el, hogy talán mégsem vagyok a legutolsó ember, akit így szeretnek. Hisz maga okos, tapasztalt, sok mindent átélt nő, aki legjobban ismeri az életet, az embereket. Azt hiszem néha, valami különös érték vagyok, hogy maga ragaszkodik hozzám. Vagy talán senki, semmi nem vagyok, csak a maga végtelen szerelme emel ki a többi emberek sorából? Életem vagy. A jó Isten vigyázzon Rád!

ZSUZSI:

Viszik a menyasszony selyemágyát,  
Tetejébe rakják a ládáját,  
A ládája pénzzel tele,  
De a szíve vágyik hazafele!  
– Ez a nótája a Krúdy Gyulának.

KRÚDY:

A ládája pénzzel tele,  
De a szíve vágyik hazafele!  
– Húsz éve annak, midőn az élet iskolájába elindultam. Húsz esztendeje, Rezsán, hogy férfi lettem, elhagytam az igazi szeretetet, a szülői szent hajlékot, mindent, ami eddig kedves volt, gyermekkort, gondtalan nevetést, holnappal nem törődő jókedvet. Elmentem férfinak húsz esztendő előtt, ki a nagyvilágba. És ma, e drága szeptemberi napon, boldogult jó atyám születési napján úgy érzem, hogy ismét a gyermekkor, a tündöklő ifjúságom marad el mögöttem, midőn elindult a vonat az állomásról. Melletted, veled, benned voltam olyan boldog Rezsánom, amilyen ifjúságom óta sohasem voltam. A te végtelen nagy szerelmed, szinte emberfölötti odaadásod, majdnem az édesanya mindent megbocsátó, a szerető mindent becézgető és a jó feleség gondoskodó szeretete volt az, amely az idei nyáron körülvett. Ó, Rezsán, te földreszállott őrangyalom, hidd el nékem, hogy sohasem voltam olyan boldog még, mint most vagyok. Te setétszemű áldottkezű jóság, te gyönyörűségem és te a legszebb az asszonyok között, nézz a szívembe! Sohasem tártam ki még senki előtt a szívem így, mint előtted. Sohasem mondtam el senkinek a gondolatom, mint néked elmondtam. Mindig ferdítettem, hazudtam, csak neked mondtam igazat.

REZSÁN:

Drága kis Krúdym, rendelkezésedre bocsátom minden időmet, melyet velem tölteni akarsz. Én boldog leszek édes társaságodat élvezhetni minden időben. Aranyos,

csak hagyj itt pár sort, hogy mikor várjalak, kettőtől négyig szobámban leszek, azután, ha akarod, színházba sem megyek, vagy azután, itthon? Ugye felelsz, drága?

ZSUZSI:

Anyuka, írhat egy nő, mondjuk egy nagylány, olyan mint én, egy férfinak? Ne szidjon le, egy barátnőmről van szó. Nem tudja, mit remélhet, de tudni akarja, mert az érzelmet tagadni nem lehet. Bocsánat, hogy megkérdezem, nem szerelmes véletlenül, anyuka? Mert akkor könnyebb ilyesmire válaszolni, nem?

REZSÁN:

Édes lányom, többet kellene beszélgetnünk erről a barátnőről, akinek mondd meg, hogy ne írjon semmit, mert később nagyon megbánhatja. A férfi csak kétféle használatra jó. Vagy férjhez menni hozzá, s hűséggel, szerelemmel, jósággal, odaadással mellette maradni a szeme lehunytaig, hogy még az utolsó percében se gondoljon egyebet, mint azt, hogy „én drága jó feleségem”! Vagy pedig egy napra, vagy egy órára elővenni, azután kirúgni és kiszellőztetni a szobát, s jól megmosakodni. A férfiak hitványságánál csupán a nők aljassága nagyobb. Engem az élet megtanított, nem akarom, hogy úgy járj. Csak az ábrándjaink nem múlnak el, ettől vagyunk erősebbek, mint a férfiak. Különben jobb, ha befogod a szád, főleg nevelőapád előtt ne beszélj ostobaságokat. És ne pimaszkodj anyáddal, inkább tanulj, mert agyonverlek. Ezt megmondhatod a barátnődnek is.

ZSUZSI:

Gyula, Krúdy Gyula, mit csinál? Bocsánat, hiszen pertut ittunk – igaz, tréfásan, a születésnapomon. Emlékszel még arra a kislányra, nyárról, akinek oly sok bókot mondtál: tréfából, csakugyan? – és aki azóta tudja, miért dobog hevesebben a szíve.

KRÚDY:

Bolondoztunk, de én a pertut vissza nem vonom. Téged komolyabban kell venni, mint gondolnád. Nem merlek, nem akarlak megzavarni, lásd, ilyen se fordult még elő velem. Amit a bókokkal mondtam: mind igaz és komoly volt.

ZSUZSI:

Kedves Krúdy, kisapám, már megzavartál így is. Siófonon, mikor nem mehettem többet a nagyok asztalához, mindig módot találtál arra, elég gyakran, hogy bejőjj a gyerekoszobába, hol Edit húgommal laktam. Megnézem a gyerekeket, kiáltottad, és odabent egy-egy kedves szót mondtál nekem. Ugye, nem udvarolsz másnak? Azért teszed csak a szépet ennek-annak a társaságban, hogy ne vegyék észre, engem szeretsz. Anyámat is hogy megtevéstetted! Látom rajta, egészen odavan. Gondolsz néha rám, ha nem látsz is mostanában?

KRÚDY:

Zsuzsikám, gyönyörű voltál a rózsaszínű, selyemripsz ruhában, fekete bársonykalapban, lehet azt elfelejteni? Lehet elfelejteni meleg, dióbarna szemed, derékig érő, dús, sötét hajad, szelíd, ártatlan lényed? Az álmaimból léptél elő – azóta is álmodom.

ZSUZSI:

Én nem tudom, ez a boldogság? Még ma is remegek, ha titkos sétánkra gondolok, amikor jegygyűrűt adtál nekem. A ligetben húztad ujjamra, és mutattad a gravírozást: Kisapám, 1916 tavasz. Fáj, hogy nem viselhetem, anyám megnyúzna érte, de eldugva mindig magamnál hordom. Este, ha szobámba besüt a holdsugár, sokáig nézegetem és olyan melegség önti el a szívemet, hogy reggelig bőgök az örömtől és a szomorúságtól egyszerre.

KRÚDY:

Kedves kis barátnőm, a naptáramban feljegyzést látok, tizenhetedik születésed napját. Vajon mi jut eszedbe, mi-

dőn végiggondolsz tavaszon, nyáron, szép ifjú életeden. Eszedbe jut-e a siófoki nyár, a pesti tavasz és öreg barátod ősz feje vajon megjelenik emlékeid között? Tizenhetedik születésnapodon oly gyöngédséggel és szeretettel gondolok reád, mint egy szomorú férfiú, aki elhagyott kertben tavaszi reggelen rózsát tart az ujjai között és minden öröme már csupán a virágnak üde illata.

ZSUZSI:

Anyuka, mért kell nekem iskolába járni? De igazán. Olyan unalmas egyedül. Az élet máshogy is szép és azt hiszem, annyi mindent tartogat nekem. Különben nagyon várom, hogy Bécsből anyuka megérkezzen, szeretnék kérdezni valamit.

REZSÁN:

Zsuzsika, én felpofozlak. Mit hallok rólad, kísérteted magad az utcán, kivel mutatkozol? Jól vigyázz, mert hazajövök. Csitri vagy fiam, nem egy olyan nő, és ne járjon az eszed férfiakon, mert úgy beváglok apácákhoz, hogy arról koldulsz. Szerető anyád.

ZSUZSI:

Kisapám, csak engem szeretsz? Én elhiszem, hát hogy ne hinném, mikor olyan szerelmes vagyok – valakibe. Jaj, nem is tudom. Szeretnék bezárni, hogy csak nekem legyen. Amikor sudáran, rossz idő ellenére is kiskabátban, vékony pálcikával értem jöttél az iskolába, még a tanárnőim is rajtad felejtették a szemüket, láttam. Nem erkölcstelen ez?

KRÚDY:

A nagyapám negyven szívert szívott el naponta, meg is halt csaknem százestendős korában. De kocsmába nem járt, inkább a cselédszobák körül settenkedett. Katonás, kemény tekintetű öregúr volt, még nógrádi kiejtéssel beszélt, s nem kis eredményeket mondhatott magáénak a fiatal nőszemélyek körül.

ZSUZSI:

A férfiak, ugyebár, szeretnek éjjel pipázni? Ha pipázik egy férfi, nem is tehet rosszat. Szivar mellett inni és kártyázni szoktak, így mondta az anyám. Ha én egyszer férjhez megyek, éjjel-nappal arra lesz gondom, hogy a férjemnek minden kényelme meglegyen otthon. Hogy sohasse kívánczozék el hazulról. Papucsat hímzek neki, a pipát, könyveit rendben tartom, az ágycsónokot jó puhára vetem, és mindig a kedves étele kerül az asztalra.

REZSÁN:

Uram, bocsásson meg, hogy levelemmel zavarom, ez ugyanis minden, csak nem érzéki gyönyörűség, bocsássa meg azt is, hogy kvázi számon kérem viselkedését, teljes tudatában ehhez való jogtalanságomnak. Szombaton, ha nem tévedek, még kegyeiben voltam, búcsúzáskor holmi ígéreteket is tett, mint telefoni felhívás, bemondta másnapi programját. Hogy fel nem hívott, az csak természetes. Hogy Alagra nem ment, nem kevésbé, de, hogy Zsuzsi lányomat nem láthatta, s e feletti elkeseredésében dorbézolásnak adta fejét, mégpedig olyan tekintélyes mértékben, hogy hétfőn délben még nem ért haza, azt enyhén szólva különösnek találom. Milyen magyarázatot tud adni erre ön, Krúdy Gyula? Mit mond ön nekem ezután?

KRÚDY:

Drága Rezsán, kérem, én kérem, hogy ne haragudj. Amit Zsuzsika iránt érzek, nem mérhető semmi máshoz. Elgondolni sem lehetne szebben: szerelmes voltam beléd és szerelmes vagyok a lányodba. Az anya büszke lehet, ha lányához hasonlítják.

REZSÁN:

Nekem ezen dicső ügryhöz csak annyiban van közöm, hogy keresem az összefüggést az ön életének nevezett tragikomédia és az abban nekem juttatott szerep között!

KRÚDY:

Zsuzsikám, anyádat valahogy megbékítettem. Megengedi, hogy lássuk egymást, de csak, ha ő is ott van. Utánad megyek Kisörsre és mindent megbeszélünk. Nem a romantikus regényhős szól belőlem, amikor követelem, igenis, követelem, hogy szökj meg velem. Én mindent elterveztem, mindent előkészítettem. Éjszaka hagyd nyitva szobád ablakát, hajnalban jelt adok és elviszlek magammal. Az első vonattal utazunk Pestre, majd Debrecen, Nagyvárad után haza, Nyíregyházára.

REZSÁN:

Nincs is nagyobb szenzáció az életben, mint nővel megszökni, ugye, Krúdy Gyula? Azt hitte, sikerülni fog, mert az állomáson már feltűnt a vonat? No de feltűntem én is, bár feldúlva kissé. Azt a szédült lányt nem fogja egyhamar látni, mert nagyanyja kíséretében ideggyógyintézetbe küldtem. Ne hagyjon ki a számításaiból, Gyula, mert a törvény mellettem van. Házasságot ígért a kis libának, na szép! Tán az esküvőt is kitűzték már, szerencsétlenek? Maga, úgy látszik, megfélelkezett róla, de én tudom, én legalább tudom, hogy maga: nős ember! Mi ez, ha nem bigámia? Házasságszédelgő!

KRÚDY:

Kedves Zsuzsikám, nem olyan könnyű a dolgunk, mint eleinte hittem, de a győzelem bizonyos. Ebben nem szabad kételkednünk egy másodpercig sem. Arra gondolok, hogy bár lenne neked annyi energiád, mint nekem, mert én már egy percig sem hiszem, hogy másként végződhessék az ismeretségünk, mint házassággal. Nevelőapáddal nagyon sokáig beszéltem. Elmondtam neki, hogy azért választottam az ügyet így, mert nem akarlak elcsábítani. Azt akarom, hogy ártatlan maradjál nekem, márpedig, ha sokáig együtt vagyunk, bizonyosan kitört volna a baj. Ő sírt, kétségbe volt esve, de végül kijelentette, hogy tudomásul veszi. Senkinek sem szabad tudnia a dolog-

ról. Három hónapig, amíg a válópör lefolyik, nem szabad egymást látnunk.

ZSUZI:

Kisapám, a legnagyobb titokban küldöm ezt a levelet. Judendorfban vagyok, házi őrizetben, a szanatóriumban. Anyám kérésére legjobb barátnőm, Dixi van velem, benne bízott egyedül. Az ő címére nyugodtan írhatok. Egyébként kész bolondok háza, valóban, folytonos telefonozás, tárgyalás. Nem tudom, meddig maradok itt.

KRÚDY:

Zsuzsikám, doktor Polónyi Dezső ügyvéd azt ígéri, négy hét alatt lefolytatja a válópört. Nevelőapádnak az a kikötése – gondolom, anyád parancsára –, hogy költözzem el a Royalból. A Margitszigetre megyek, a Nagyszállóban kapok szobát. Légy teljesen nyugodt! Jobban szeretlek, mint valaha. Vagy anyém leszel, vagy meghalunk.

REZSÁN:

Nem érdemli meg, uram, hogy így szólítsam, de nem voltam érzéketlen ön iránt, ha szeszélyből, játékból történt is. Úgy emlékszem, és levelei nálam vannak, nem volt éppen közömbös önnek ez a kapcsolat. Az isten áldjon, mi van veled, Gyula, hová tetted a higgadtságodat? Hol van az a jó eszed, amelyben úgy bíztam valaha? Mit akarsz attól a lánytól, hisz azt se tudja még, mi a szerelem. Ma ez a nadrág tetszik neki, holnap a másik.

KRÚDY:

Zsuzsikám, hol vagy? Mit teszel? Ismét udvaroltatsz magadnak, mint ama születésnap, emlékezetes éjszakán? Mit tettél velem? Nem ismerem magamra. Bőgni, ordítani, gyilkolni szeretnék a dühtől s elkeseredéstől. Szégyen az én koromban ennyire megbolondulni. De te vagy az első szerelmem. Még sohasem gondoltam nőre oly imádattal, mint reád. Zsuzsi, te nem képzelheted el, hogy milyen lelkiállapotban vagyok. Hiába várok tőled hírt. Írjál, mert



megbolondulok. Írj, mert meghalok utánad. Az enyé-  
nek kell lenned. Lehet, hogy meggyilkollak. Lehet, hogy  
boldoggá teszek. Félek magamtól. Segíts rajtam, üzenj!

ZSUZSI:

Kedves kispám, olyan rossz álmom volt, hogy szinte  
rettent a jövő. Azt álmodtam, hogy együtt lakunk, éspe-  
dig a szigeten, de nem a szállóban, hanem a kastély-bér-  
lakásban. Úgy volt, hogy gyermeket vártam, a mi gyer-  
mekünket, s amikor eljött az idő, kórházba mentem. De  
akkor te eltűntél, napokig nem láttalak. Gyönyörű kislá-  
nyunk született, és sírtam, hogy nem tudom megmutatni  
neked. Három nap múlva kerültél elő, kicsit kapatosan,  
és neveltél, neveltél és botladozó nyelvvél mondtad:  
Nincs egy vasam sem, minden filléremet elvesztettem,  
oly boldog voltam, mert tudtam, hogyha nekem pechem  
van a kártyában, neked szerencséd lesz a szülésnél, és  
minden simán megy majd. Kispám, mit jelent ez? Ugye,  
gondolsz rám és nem így lesz majd?

KRÚDY:

Kisanyám, nem hagylak el soha. Bármiként fordul az  
élet, engem mindig megtalálsz. Ha szerencsénk elhagy-  
na, akkor együtt halunk meg. Azt hiszem, erre nem kell  
téged rábeszélni. De most légy nyugodt: még helyén van  
a fejem. S a szívem végtelenül telve van veled. Nem is  
tudok komolyan mással foglalkozni, mint a te drága lé-  
nyeddel. Mit fognak mondani az emberek? Már nem tö-  
rődöm veled.

REZSÁN:

Mit gondolsz, Zsuzsi, ki az a Krúdy Gyula? A lovagod,  
egy hősszerelmes, egy vidéki bonviván? Hiszen ha az  
lenne, édesem. De több, mint húsz év van köztetek, te  
bolond. Öreg fa az már, fiam. Hajlott már annak az ága.  
De megülni sem bír semmilyen házban. Várhatod, míg  
beleöszülsz, elmarad olyan sokáig. Eleinte fél éjszakát,  
később egy egész napot – ezért még bocsánatot kér első alka-

lommal –, aztán három-négy napig sem jön majd haza. Sírhatasz, féltheted, félhetsz magad is. Kenyér nélkül, pénz nélkül lesed az ablakból, mikor jön meg végre.

KRÚDY:

Zsuzsikám, nem vagyok én olyan öregember, amint ők hiszik. Ördögöt! Annyi a fiatal erő bennem, amennyi neked éppen elegendő lesz. Tudok dolgozni. A legelső író leszek. Rövidesen még nagyon büszke lesz rám a családod. Én jobban szeretlek napról-napra. A távolság nem választott el, hanem közelebb hozott hozzád. Légy titoktartó, senkit se avass be, mert elámítanak! Várj! Én magamhoz öleltelek s el nem hagylak.

ZSUZSI:

Anyuka, én nem így akartam. Szébb lett volna, ha békén hagy minket, de most már bevallom, úgysem titkolhatom tovább. Ne mondja, hogy nem vagyok őszinte magához, bevallom hát, hogy hazudtam Kisörsön, amikor azt mondtam, nem történt köztünk semmi a Gyulával. Anyuka, nyugodtan kitűzheti az esküvő napját. Gyereket várok a Gyulától, úgy vagyok, ha tetszik: áldott állapotban. Unokája lesz, nagymama!

KRÚDY:

Egyetlenem, most értesülök a hírről, ugye nem igaz? Ugye nem néztél másra, nem szédültél meg? Nem akarsz megölni, ugye, Zsuzsikám? Nem tudnám elviselni, még a gondolatát sem, hogy te hűtlen lehettél hozzám. Hinni akarom, hogy érintetlen vagy. Milyen szomorú lettem egyszerre! Miért kellett udvarolhatnod magadnak, miért is történt az? Milyen kár volt meg nem tartanod az esküdet! Valld be, mert megbolondulok: ki volt az a férfi?

ZSUZSI:

Drága Gyula, kisapám, hogy szeretsz te engem? Miért rettegsz, miért féltékenyekedsz, amikor minden csak szóbeszéd? Zsarolni akartam anyámat, kész helyzet elé állítani,

hogy hazajöhessenek végre. Igen, boldog és jókedvű voltam a nyáron, mert tudtam és éreztem, hogy te vagy. Most úgy érzem, el fogsz hagyni, mielőtt nagyon boldogok lehetnénk.

KRÚDY:

Egyetlenem, én nem mondok le rólad, ha belepusztulok is. Én feltettem reád az életemet. Ezután talán jobban megbecsülöd azt. A másállapotot itthon szerencsére nem hiszik el. Kár volt előhozakodnod vele, mert én enélkül is kitartok melletted. Bármit mondanak neked, azt hidd, amit én írok: örökre melletted maradok, az enyém leszel, vagy senkié. A válópör megindult. Zsuzsikám, alig tudom elviselni az életet. Soha nem hittem, hogy ennyire szeret-hesselek. Az enyém leszel.

REZSÁN:

Gyula, úgy tisztességes, ha a maga esetében van értelme tisztességről beszélni egyáltalán –, hogy közlöm: akár komolyan gondolja azt a pört, akár nem, a házasságot elle-nezzük. Zsuzsinak egy fillér hozománya sem lesz. Vagyon nélkül annyit sem ér a legszebb lány, mint a kócmadzag. Aztán még nem is szép! Igenis, csúnya. Olyan fejlett csípője van, mint egy asszonynak, a nyaka meg telt, gömbö-lyű. Illik az egy leánynak? Gondolom, még nem látta ruha nélkül, de én láttam. A válla olyan kerek, mint egy me-nyecskéé. Kész asszony, pfuj! Egy leánynak véznának, gyöngének illik lenni! Nincs ennek egy fityingje sem!

KRÚDY:

Drága Rezsán, én olyan asszonynak ismertem magát, aki a szerelemben túllép a férfiakon, mert egyhez ragaszkodik csak: a férjéhez, akivel most is él. Ezt a kapcsolatot én sem tudtam lerombolni a szívében – talán ezt a ku-darcot nem tudja megbocsátani nekem. Azt hiszem, férje sem tudná – magának. Zsuzsiért mindenre képes vagyok.

REZSÁN:

Sokat gondolkodom arra a finom pár hétre, mikor még nem vont meg kedves társaságától. Ma már a múlté minden és a nagy Krúdyt a kicsi emlék nem zavarja többé, legfeljebb egy aggódó anya kérése: gondolja meg, hogyan fognak élni. Nem hagyhatom, hogy Zsuzsi már most végképp elrontsa az életét, ahhoz túl fiatal. Ezért kérem, Gyula, fontolja meg azt a válópörrt, felesége, hallom, amúgy sem sietteti nagyon.

KRÚDY:

Látja, Rezsán, milyen szép emlékeink vannak nekünk. Egy úriember természetesen még bizalmas barátainak sem beszél bizonyos emlékekről. Igaz, hogy feleségem folyton húzza az időt és ahelyett, hogy a komoly tárgyalásokat ügyvédemmel megkezdené, pénzt kérő leveleket küldöz hozzám. De ma végre elkészült a per anyagának összeállítása. Talán jobban meg fog érteni, Rezsán, ha megismeri a részleteket. Legyen a döntőbírá, hallgasson meg, azután haragudjon rám, ami, ugye, a múlt ködébe vesző emlékek miatt sem lehetséges már? Nos, ítélkezzen, tekintetes bíróság. A házasságlevél tanúsága szerint, alig töltöttem be huszadik életévemet, amikor Spiegler Arabella fővárosi tanítónőt és – Satanella név alatt – írónőt feleségül vettem.

REZSÁN:

Spiegler Arabella tíz esztendővel volt idősebb, és a Krúdy-szülők ellenkezésére vette nőül, árvaszéki engedéllyel. Ugyanezért atyja ki is tagadta végrendeletében és csupán köteles részre szorította az örökségben.

KRÚDY:

Feleségem sohasem szeretett engem. Sőt gyűlölt. Gyűlölte bennem a tehetségesebb író, gyűlölte bennem naivságomat, de leginkább megvetett azért, hogy feleségül vettem. Addigi számtalan udvarlói közül ugyanis senki nek sem jutott eszébe őt nőül kérni. Engem a közelgő

gyermek végképp lefegyverzett, igyekeztem feleségem kedvébe járni, majd miután közeledéseimet mindig brutálisan elutasította, mind kevesebb időt töltöttem a házban, hogy feleségemnek útjába ne legyek. A kívülről lezárt és a lakás többi részétől elkülönített szobácskában volt egy megalázóan szennyes ágyam, a szobát számomra senki sem takarította, enni a legritkábban kaptam otthon, bár ez időben csaknem minden keresményemet – körülbelül havi száz forintot – feleségem rendelkezésére bocsátottam. A gyermek megszületése után sem javult a helyzet. Feleségem brutális bánásmódja, fékevesztett gyűlölete nem ismert határt, Naponként kijelentette, hogy csak azért jött hozzám feleségül, mert asszony akart lenni. Nem egyszer lezárva találtam a szobámat, napokig kóboroltam rongyosan, piszkosan, amíg megengedte, hogy bemenjek a lakásba, legalább tiszta fehérneműt vehessek. Végre sikerült öt második gyermekemmel, Ilonkával áldott állapotba ejteni. Az ismétlődő perpatvar, a megvető, megalázó viselkedése, férfiakkal való kacérkodása, az önérzetemet lábbal taposó kijelentései, az én becsmérésem, s más férfiak magasztalása után nyilvánosan tudomásomra hozta, hogy nem lakik velem egy földél alatt. Tizenöt esztendő óta élek különválva feleségemtől. Ez alatt az idő alatt született még egy gyermekem tőle, aki meghalt, egy másik, aki életben van. Leírhatatlanok voltak az én szenvedéseim huszonöt esztendő koromtól harmincötig. Gyermekeimet nem láthattam, csak olyankor, ha valami nagy ünnep, vagy születésnap megnyitotta előttem az ajtót. Magányosan, szállodákban meghúzódva töltöttem ezt a kort, amidőn minden férfiember a családi boldogságnak, s megértésnek örvendez.

REZSÁN:

Maga is csak azt szereti, Gyula, ha a gyerekei félistennek tartják, pedig nem éppen istenes példa az életmódja. Azért lakik évek óta hotelekben, hogy a gyerekek ne lásák reggel hazajönni.

KRÚDY:

Nekem soha nem volt otthonom. Soha nem volt családom. A gyermekeim idegenek hozzám ma is. Gyűlöletben és megvetésben nevelte őket az anyjuk s az anya családja. Ilonka lányomat határozott tiltakozásom ellenére színésznői pályája adta az anyja, a komoly gimnáziumbeli tanulmányok helyett. Hamisították névaláírásomat, adósságokat csinálnak nevemre szűcsnél, kalaposnál, ki tudja, hol. Ma negyvenéves vagyok és a gyermekeim felnőttek. Semmi remény többé arra, hogy az egykor megszakított házaséletem folytathassam, hisz az évtizedek folyamán magam is nagy változásokon mentem keresztül. De most már igazságot akarok.

REZSÁN:

Ismét házasodni akarsz, társulni valakivel, akivel semmid sem közös, minden idegen? Egy nőt akarsz már megint, aki mangalica módjára alszik melletted, amíg te álomtalanul bámulsz a sötétségbe? Ismét olyan egyedül akarod magad érezni, mint a magányos varjú a fatetőn? Inkább egy kecskét vegyél, mint asszonyt.

KRÚDY:

Negyven esztendő vagyok, és még nem aludtam szív-fájás, riadalom nélkül egyetlen éjszakán sem. Nem tudok már többé gögösen büszke lenni az egyedüllétemre, nem vagyok már többé hiú, hogy oly magányos vagyok, mint egy száradó fa a pusztaságban.

ZSUZSI:

Kisapám, nagyon félek, hogy anyámnak igaza lesz. Nem hosszú évektől félek, csak egyetlen naptól, amikor hiába várlak, s ha megjössz is, elfordulsz tőlem.

KRÚDY:

Kisanyám, szép gyermekeink lesznek, akár a bárányok. Kérlek, hogy reám hallgass, mert én okosabb vagyok, mint te azt gondolod. A szívem örökké veled.

REZSÁN:

Drága Zsuzsi! Volt képed ezt küldeni: Örömmel értesítjük, hogy szécsény-kovácsi Krúdy Gyula író és Várady Zsuzsanna úrleány házasságot kötöttek. Táviratcím: Margitsziget, Nagyszálló. Táviratcím! Táviratcím!

KRÚDY:

Rezsán, az utolsó szó jogán is: Rezsán, te valóra váltott messzi csillagom, aki vigyáztál rám talán már akkor is, midőn ifjúságomban öngyilkos kezet emeltem magamra, még egyszer mondom, milyen sokat köszönhetek neked.

ZSUZSI:

Ha elfárad, ha csalódik, ha szomorúság szállja meg, úgysis az én ölembe hajtja a fejét és elmond nekem mindent. Sose állnék az útjába, sose akarnám a polgári józanságba és szolidságba kényszeríteni. Becsesebbek nekem az ő páratlan művei, mint amily fájóak a néha miatta, magamért hullajtott könnyek. Nincs okom féltékenykedni más nőkre, akikkel érintkezik, mert ők csak közelebb hozzák hozzám. Szentül meg vagyok győződve arról, hogy Gyula csak úgy látja ezeket a nőket, mint piktor a modelljeit, s úgy megy el hozzájuk, a különös megvilágosításokért, mint más író, mondjuk elvitorlázik Kairóba tanulmányútra. S nekem mondogatja mindig: Csak térted akarok nagy lenni...

KRÚDY:

Kedves Zsuzsikám, én nagyon szeretlek téged. Ha éjszaka elmaradok, mindig lyukas a szívem, a könnyeimmel pedig alig bírok, mikor eszembe jutsz. Bocsáss meg nekem, ha nem jövök rendes időben haza. Jobban fáj az nekem, mint néked. Most pedig gyere ide és hozzál egy fél liter bort.

ZSUZSI:

A végzet akarta úgy, hogy azok legyenek legboldogabb estéim, amikor anyám elrettentésül a te kalandjaidat so-

rolta fel. Néha féltékenység és bánat gyötört, amikor a tyúkeszű nőkről hallottam, akik megcsaltak téged legszentebb érzelmeidben, máskor fél éjszakákon sírdogáltam ágyamban, amikor anyám Casanovával vont párhuzamot, és hideglelést kaptam a gondolattól, hogy egykor én is csak egy elmosódott emlék leszek az életedben, akiről az öreg budai asszonyságok majd fogatlan szájjal beszélnek, mikor a téli szél süvöltözik a Tabánban és a felhők bujkáló félholddal rémítgetik az ifjú nőket, akik már nyakukba kerítették a nagymama kendőjét, hogy elmenjenek az első szerelmi találkozóra.

KRÚDY:

Zsuzsikám, te drága lény, akit a jó Isten küldött nekem, hogy őszbe boruló fejemet ismét hálatelten emelhetem az ég felé, te földre szállott angyal: te léssz utolsó legnagyobb szerelmem. Letérdeplek, és úgy adok hálát a jó Istennek, hogy kegyelmes volt lángot gyújtani a szívedben. A templom kövére helyezem alázatos fejemet, hogy megajándékozott egy olyan kinccsel, amelyért érdemes tovább folytatni már-már megunt életemet. Húsz éve várok erre a napra. Akkor gondoltam először arra, midőn a pesti aszfaltra tettem a lábam, gyümölcsszaga volt a Dunának, ser és szaftos virsli illata a Korona utcának, és a nők tarkabarkaságaikban úgy libegtek előttem, hogy a szívem meghasadt utánuk; jön egyszer egy nap, amikor igazán boldog és győzedelmes leszek az idegen, kőarcú városban.

REZSÁN:

Te vagy a legdivatosabb, legtöbbet emlegetett író Pesten. Valódi századvégi erőszakossággal jutottál a hírnévhez. Leányszöktetéssel, válással, új házassággal. Sok esztendeig élhetsz, virrasztva, verejtékkel, önkínzással, műveidet régen elfelejtik, senki sem olvassa, de ha öregségedre végigbicegsz a városon, mindig utánad mutat valaki: itt megy az, akiért öngyilkosok lettek a nők. Itt megy az, akinek a legkülönösebb pásztorórai voltak a mostan élők



között. Az írók már csak olyan hiú emberek, hogy feltűnési viszketegségből még az akasztófa zsámolyára is felállnának, hogy minél többen észrevegyék őket.

KRÚDY:

Van szebb dolog a világon, mint igaz szerelem miatt meghalni, választhat dicsőbb halált egy férfi a negyvenedik életévén túl, mint a szerelmi boldogtalanság halálát? Újra átérezni a kínt, amely ifjúkorában fegyvert adott a kezébe, és öngyilkossági kísérletbe vitte? Ismét megállapítani, hogy mindaz, ami idáig történt, mind hazugság, elképzelés, az igazi színdarab most következik?

ZSUZSI:

Tessék elhinni, hogy az élet nem szenvedésre és kínra való, hanem csöndes andalgatásra, sütkérezésre és jó emésztésre.

KRÚDY:

Maholnap árván maradsz, Gyöngyvirág. Mire te a legszebb nő leszel, én már szépen megöregedtem. Elmehetsz, elhagyhatsz, de addig vezetlek és gondodat viselem. Majd szeretni fogsz, mellém húzódol hideg téli estéken, és én mesélek neked hosszan, tanulságosan. Vigyázni fogok reád, mint egy cserép különös növényre, és megtanítlak arra, hogyan légy jó nő, mert a többi úgysem ér semmit. Csak teértesz akarok nagy lenni... Kedvesem, úgy jutsz eszembe, mint reggel a szép álom. Ismét a régi szerelemmel gondolok boldog ifjúságunkra. Légy víg, mint én. Hisz senki se veheti el tőlünk azt, ami egyedül a miénk: emlékeinket.

(VÉGE)